སྤི་ཏི་(Spiti) ཞེས་པའི་མིང་ལ་དཔྱད་པ།

Nyenthar
(Banaras Hindu University)

གཅིག སྤི་ཏི་ཞེས་པའི་མིང་འདི་འཇུག་ཡུལ་གྱི་ཡུལ་ངེས་བཟུང་བ།

སྤྱི་ཏིའམ་སྤི་ཏི་(Spiti)ཞེས་པའི་མིང་འདི་འཇུག་སའི་ཡུལ་ལམ་ས་ཆ་ནི་དེང་དུས་རྒྱ་གར་གྱི་ཧི་མཱ་ཅལ་(Himachal)མངའ་སྡེའི་ཁོངས་རི་བོ་ཧི་མཱ་ལ་ཡའི་ནུབ་རྒྱུད།སྟོད་མངའ་རིས་ཀྱི་གངས་ཏི་སེའི་མདུན་ནམ་ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་རི་རྒྱུད་ནས་ཐོན་པའི་གཙང་པོ་གླང་ཆེན་ཁ་འབབ་(Sutlej River)ཀྱི་གཡས་དང་།གངས་ཏི་སེའི་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་རི་རྒྱུད་ནས་ཐོན་པའི་གཙང་པོ་སེ་ནྡྷི་ཁ་འབབ་(Indus River) ཀྱི་གཡོན་ཏེ་ཁ་འབབ་འདི་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ལས་མཐོ་ཚད་མི་ཊར་༤༥༩༠ནས་ ༣༠༥༠་(Hright 3050-4590 m.a.s.l.)འོག་གནས་ཆགས་པའི་བོད་རྒྱུད་ནང་བསྟན་དང་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་རིག་གཞུང་དར་རྒྱས་ཆེ་བའི་ས་ཁུལ་ཞིག་ཡིན་ལ། གར་ཞ་དང་སྤི་ཏི་གཉིས་ཀྱི་ས་ཆ་སྤྱིའི་རྒྱ་ཚན་ལ་༧༣༨༣༥་ཙམ་ཡོད་ཅིང་། ཡུལ་འདིའི་ནུབ་བྱང་མཚམས་སུ་གར་ཞ་དང་། ལ་དྭགས། སྟོལ་ཏི་བཙས་ཡོད་པ་དང་། ཤར་ལྷོའི་མཚམས་སུ་ཁུ་ནུ་དང་ཚུ་མོ་གཉྫའི་མགོ་ཁོངས་སུ་ཡོད་པའི་སྐར་བྱང་དང་ནང་གླིང་སོགས་ཡོད། དེ་བཞིན་བྱང་ཤར་གྱི་ཕྱོགས་ནི་བོད་ཀྱི་སྟོད་མངའ་རིའི་སྐར་རྫོང་དང་། གླང་ཆེན་ཁ་འབབ་ཀྱི་འགྲམ་རྒྱུད་དུ་ཆགས་པའི་མཐོ་ལྡིང་དགོན་པ་དང་གུ་གེའམ་རྩ་མདའ་རྫོང་གི་མངའ་ཁོངས་ཀྱི་ཡུལ་སྡེ་ཁག་དང་ལ་མོའི་ཕར་རྒྱབ་ཚུར་རྒྱབ་ཡིན་ཞིང་། ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ལ་མོའི་ཕར་རྒྱབ་ན་ཞུང་ཏིའམ་ཀུ་ལུ་དང་མ་ནཱ་ལི་སོགས་ཡོད་འདུག ཡུལ་འདིའི་སྟོད་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པའི་ཀུན་འཛོམས་ལ་ཞེས་པ་དེ་ནས་བཞུར་བའི་ཆུ་ཕྲན་བཅོ་ལྔ་ལྷག་གིས་གྲུབ་པའི་སྤི་ཏི་གཙང་པོ་ཞེས་པ་དེ་ནི་སྤི་ཏིའི་ཡུལ་འདིའི་ལུང་གཞུང་བརྒྱུད་ཁུ་ནུ་སྟོད་ནས་བོད་ཀྱི་ཁ་འབབ་གཙང་པོ་བཞིའི་ནང་ཚན་གླང་ཆེན་ཁ་འབབ་དུ་འདྲེས་འདུག་ལ། ་ཏེ་ཡུལ་གྲོང་དག་ནི་སྤི་ཏི་གཙང་པོའི་གཡས་གཡོན་གྱི་ཆུ་རྒྱུད་དུ་ཆགས་འདུག ༢༠༠༧ ལོའི་མི་གྲངས་ཀྱི་བསྡོམས་ལྟར་ན་ལོ་

Nyan thar, "སྤི་ཏི་(Spiti) ཞེས་པའི་མིང་ལ་དཔྱད་པ", *Revue d'Etudes Tibétaines*, no. 40, Septembre 2017, pp. 103-110.

ཏེར་སྤྱི་ཏི་ལ་མི་གྲངས་༡༠༤༧༩་ཡོད་འདུག[1]

དུས་རབས་བདུན་པའི་ཡར་སྔོན་ལ་ཡུལ་འདིའི་གནས་སྟངས་ཇི་བཞིན་ཤེས་རྒྱུ་ཅུང་དཀའ་ན་ཡང་། ཏ་པོ་དགོན་པའི་ལྡེབས་རིས་སུ་གསལ་བའི་མི་མིང་དང་རིགས་རུས་ཀྱི་མིང་ལ་བརྟགས་ནས་གནའ་བོའི་ཞང་ཞུང་གི་རིག་གཞུང་ཁྱབ་ཁོངས་ཡིན་པར་མཁས་པ་ཁ་ཅིག་བཞེད།[2] ས་རབས་བརྒྱད་པ་ནས་བཅུ་པ་བར་དུ་བོད་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱིས་བོད་ཁམས་ཡོངས་སྟོང་སྡེ་དྲུག་ཅུ་རེ་གཅིག་ལ་དབྱེ་ནས་ཡུལ་ལ་དབང་བྱེད་པའི་དུས་སུ་ཞང་ཞུང་སྨད་ཀྱི་སྟོང་སྡེ་ལྔའི་[3]ནང་ཚན་དུ་གཏོགས་པ་གསལ། བོད་སིལ་བུའི་[4]དུས་སྐབས་སུ་བོད་རྒྱལ་དར་མ་ཝུ་དུམ་བཙན་པོའི་སྲས་མངའ་བདག་འོད་སྲུང་གི་རྒྱུད་པས་སྐྱོང་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་ལ་དབང་མཛད་པའི་སྐབས་སྟོད་ཀྱི་མགོན་གསུམ་དུ་གྲགས་པའི་ཆུང་བ་ལྡེ་གཙུག་མགོན་གྱི་མངའ་རིས་སུ་གཏོགས་པ་གསལ་[5]བ་དང་། ལྡེ་གཙུག་མགོན་འདས་རྗེས་སུ་པུ་ཧྲང་གི་འོག་ཏུ་ཚུད་པ་དང་དུས་རབས་བཅུ་བའི་དུས་མཇུག་ལ་ལྷ་བླ་མ་ཡེ་ཤེས་འོད་ཀྱི་མངའ་རིས་སུ་གཏོགས། དེ་རྗེས་ས་སྐྱའི་སྲིད་གཞུང་གིས་བོད་ཁྲི་སྐོར་བཅུ་གསུམ་ལ་དབང་བྱེད་པའི་སྐབས་ས་སྐྱའི་དབང་འོག་ཏུ་ཚུད་དང་མ་ཚུད་ལ་གསལ་ཁ་མི་འདུག དེ་ནས་རིམ་བཞིན་གུ་གེའི་རྒྱལ་རབས་ཉམས་གུད་དུ་སོང་བ་དང་ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྟོབས་ཤུགས་རྒྱས་ནས་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་མཇུག་ཙམ་ནས་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་བའི་དཀྱིལ་བར་དུ་མངའ་རིའི་ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་དར་གུད་འོག་དབང་ལུང་བསྒྱུར་བ་ཞིག་དང་། ༡༩༤༧ལོར་རྒྱ་གར་རང་བཙན་ཐོབ་ནས་“ཕྱི་ལོ་༡༩༤༤ཕྱི་ཟླ་ ༡་པའི་ཚེས་༢༤་ལ་ཧི་མ་ལ་ཡའི་རི་རྒྱུད་ས་མཚམས་མཐོན་པོ་རྣམས་

---

1 ཏ་པོ། དུས་རབས་བཅུ་པ་ནས་ཉི་ཤུ་པའི་བར་གྱི་སྤྱི་མོའི་རྒྱ་གར་དང་བོད་ཀྱི་ལྡེབས་རིས་དང་ཡི་གེ་ནུབ་ཧི་མ་ལ་ཡའི་གནའ་བོའི་དགོན་གྲོང་ཞིག་རྩོམ་པ་པོ། རྣ་རུ་ལ་དགེ་འདུན་བསོད་ནམས། ཏ་པོ་དགོན་གྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་བསྐྲུན་ཞུས། ཤོག་གྲངས། ༣

2 Deborah E. Klimburg-Salter, 1000 years of Tabo Monastery, p. 9, 1996.

3 དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་ཕྲེང་བས་མཛད་པའི། ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན།སྟོད་ཆ། ཕྱར་ཕ་བཛྲ་བིདྱཱ་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༠༣ཤོག་གྲངས། ༡༨༨༨“གུག་གེ་ཅོག་ལ་གཉིས། སྤྱི་གཙང་ཡར་གཙང་གཉིས། ཅེ་ཧྲེ་སྟོང་བུ་ཆུང་སྟེ་ཞང་ཞུང་སྨད་ཀྱི་སྟོང་སྡེ་ལྔ”ཞེས་གསལ་བ་འདིར་ལྡེའུ་ཆོས་འབྱུང་རྒྱས་པ་དང་དག་ཆ་ཅུང་མི་འཐུན་པས་དཔྱད།

4 དུས་རབས་དགུ་བའི་ནང་དུ་གཙན་པོ་ཝུ་དུམ་བཙན་བགྲོངས་བ་ནས་དུས་རབས་དུས་རབས་གཙུ་གསུམ་པའི་དཀྱིལ་དུ་ས་སྐྱའི་སྲིད་གཞུང་གིས་བོད་ལ་དབང་བསྒྱུར་མ་བྱས་པའི་བར་ལ་གོ་དགོས།

5 ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས།བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་།༡༩༨༧“ཆུང་བ་ལྡེ་གཙུག་མགོན་ལ་ཟངས་དཀར་སྒོ་གསུམ། སྤི་ཏི། སྤི་ལྕོགས་དང་བཅས་པ་ལ་མངའ་མཛད”ཞེས་གསལ།

ཧི་མྨ་ཅལ་མངའ་སྡེའི་ཁོངས་སུ”[6] མ་གྱུར་བར་དུ་པཉྫ་ཧྥབ་མངའ་སྡེའི་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པ་བཅས་སོ། །

གཉིས། “ཅོག”དང་“སིལ་ཚོག”“སྤྱི་ཏི”སོགས་མིང་གི་འཕེལ་རིམ་ལ་དཔྱད་པ།

ད་སྔ་ལག་སོན་བྱུང་བའི་རྒྱུ་ཆ་ཁག་ལ་གཞིག་ན། “སྤྱི་ཏི”འམ“སྤི་ཏི”ཞེས་པའི་མིང་འདི་འབྲི་ཚུལ་ཐད་མིང་གི་གོ་རིམ་མི་འདྲ་བ། ཚིག་དོན་གྱི་འཇུག་ཡུལ་མི་འདྲ་བ་དེ་བཞིན་ཡི་གེའི་ཟུར་ཉམས་པའམ་ཡིག་ནོར་རམ་པར་སྐྱོན་གྱི་རིགས་བཅས་ཡོད་པར་སྣང་སྟེ་གཤམ་གསལ་ལྟར།

“སྤི་ཏི”ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་བོད་ཡིག་གི་རྒྱུ་ཆའི་ཐོག་ཐོན་པའི་ལོ་རྒྱུས་རིང་ཤོས་སམ་སྔ་ཤོས་ནི་ཕལ་ཆེར་སྤྱི་ལོའི་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་ཡས་མས་ཙམ་ལ་གཞེངས་པའི་སྤི་ཏི་ལྷ་ལུང་གསེར་ཁང་གི་སྒོའི་གཡོན་གྱི་ལྡེབས་རིས་[7] སུ“སྤྱི་ཏི”དང་“སྤིག”[8] ཅེས་གསལ་བ་དེ་རེད།

“སྤི་ཏི”ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་དེབ་ཐོག་ཏུ་འཁོད་སྔ་ཤོས་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་ནང་མཁས་པ་ལྡེའུས་མཛད་པའི་ལྡེའུ་རྒྱ་བོད་ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་ཞེས་པ་དེ་ཡིན་པ་དང་། དེར་“སྤྱི་ཏི”[9] ཞེས་འཁོད་འདུག

---

6 གཏམ་ཚོགས། བོད་འབྲེལ་ཤེས་ཡོན་གོ་རྟོགས་གོང་སྤེལ་ཆེད། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༡༩༨༧ ལོ། ༧ ཨང་། ༢ སྤྱི་ཏི་ཡུལ་དགོན་གྱི་སྔོན་བྱུང་གི་ལོ་རྒྱུས་རགས་བསྡུས། དཀྱིལ་དགོན་རྡོ་རྗེ་ཚེ་རྟེན། ཤོག ༣༧

7 ཏ་པོ། དུས་རབས་བཅུ་པ་ནས་ཉི་ཤུ་པའི་བར་གྱི་སྔ་མོའི་རྒྱ་གར་དང་བོད་ཀྱི་ལྡེབས་རིས་དང་ཡི་གེ་ནུབ་ཧི་མྨ་ལ་ཡའི་གནའ་བོའི་དགོན་གྲོང་ཞིག་རྩོམ་པ་པོ། རྣ་ཏུ་ལ་དགེ་འདུན་བསོད་ནམས།ཏ་པོ་དགོན་གྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་དཔར་བསྐྲུན་ཞུས། ཤོག་གྲངས། ༢༨

8 “Laxman S. Thakur, Tibetan Historical Inscriptions from Kinnaur and Lahual-Spit: A survey of Recent Discoveris In PIAT, Graz, vol.II, p. 976- 1997 ལྷ་ལུང་གསེར་ལྷ་ཁང་ནི་ ༡༠༥༢ནས་༡༡༥༠ བར་བཞེངས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་མཁས་དབང་ Laxman Thakur གྱི་རྩོམ་སོག་ནང་དུ་བཤད། ལྡེབས་རིས་ཡིག་བསྐོས་འདིའི་ཐོག་ཕྱི་ལོ་༡༩༢༥ལོར་ H.L. Shuttleworth ནས་ཐུགས་སྣང་བྱུང་བ་དང་འབྲེལ་ཀོ་སེབ་གེར་གན་ནས་ཁོང་གི་ཆེད་བཤུས་གནང་། བས་རིས་ཡིག་བསྐོས་སྐོར་ཤ་ཏལ་ཕྱོརབ་ཡིས་ཕྱི་ལོ་༡༩༢༨ ལོར་རྩོམ་ཡིག་སྤེལ་ཡོད། མཁས་དབང་ཏུ་ཅི་ཡིས་ཕྱི་ལོ་༡༩༣༣ ལོར་ལྡེབས་རིས་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་གནང་འདུག་ཙང་ད་བར་ལྡེབས་རིས་ཡིག་བསྐོས་པར་དུ་འཁོད་མེད།”གོང་འཁོད་མཆན་རྟགས་ཨང་རིམ་བརྒྱད་པ་འདི་བཞིན་གཏམ་ཚོགས། བོད་འབྲེལ་ཤེས་ཡོན་གོ་རྟོགས་གོང་སྤེལ་ཆེད། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༠༧ ལོ། ༢༧ ཨང་། ༢ བློ་བཟང་ཤཱཀྱ། ནས་ཇི་བཞིན་དྲངས་ཡོད།

9 ལྡེའུ་ཆོས་འབྱུང་རྒྱས་པ། ཤོག ༢༥༨ སྟོང་སྡེའི་སྐོར་བཤད་སྐབས་སུ། བོད་དང་སུམ་པའི་སོ་མཚམས་ན། ཞང་ཞུང་སྨད་ཀྱི་སྟོང་སྡེ་ལྔ་ཡོད་དེ། གུག་གེ་གུ་ཅོག་གཉིས། སྤྱིར་རྩང་ཡར་རྩང་གཉིས། སྤྱི་ཏི་སྟོང་བུ་ཆུང་དང་ལྔའོ།

དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་མཁས་པ་ཉང་ཉི་མ་འོད་ཟེར་(༡༡༢༤-༡༡༩༢) ་གྱིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་མེ་ཏོག་སྙིང་པོ་སྦྲང་རྩིའི་བཅུད་དུ་“སེལ་ཆོག”[10] ཞེས་འཁོད་འདུག དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་སྨད་དང་བཅུ་གསུམ་པའི་སྟོད་ཀྱི་མཁས་པ་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་(༡༡༨༢-༡༢༥༡)གྱིས་མཛད་པའི་རྗེ་བཙུན་རིན་པོ་ཆེ་ གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་(༡༡༤༧-༡༢༡༦)གྱི་རྣམས་ཐར་དུ་“ཐོག་མ་ཡུལ”[11]ཞེས་འཁོད་འདུག དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་སྨད་དང་བཅུ་གསུམ་པའི་སྟོད་ཀྱི་མཁས་པ་སྐྱ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་(༡༡༨༢-༡༢༥༡)གྱིས་མཛད་པའི་རྗེ་བཙུན་རིན་པོ་ཆེ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་(༡༡༤༧-༡༢༡༦)གྱི་རྣམས་ཐར་དུ་“ཐོག་མ་ཡུལ” [12] ཞེས་དང་། དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་པའི་མཁས་པ་རྗེ་རྒོད་ཚང་པ་མགོན་པོ་རྡོ་རྗེའི་(༡༡༨༩-༡༢༥༨)རྣམ་ཐར་དུ་“པི་ཏི་པི་ཐོག”[13] ཅེས་འཁོད་འདུག ཡང་རྒྱ་གར་གྱི་མཁན་པོ་ཀུ་མཱ་ར་བཛྲ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་དགེ་སློང་ཉི་མ་རྡོ་རྗེའི་མཉམ་“སྤྲེལ་ཙོག”་གི་ཐོ་གར་དགེ་མཛེས་ཀྱིས་དཔལ་འཁོར་ལོ་སྡོམ་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ཚོ་ག་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ལ་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ་བསྒྱུར་ཅུང་གཏན་ལ་ཕབ་[14] ཞེས་གསལ་བའི་“སྤྲེལ་ཙོག”་ནི་སྤྲི་ཏི་ལ་གོ་དགོས་པ་དང་། རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་དུ་“ཙེ་ཙོག”་དང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསེར་ཕྲེང་་[15]དུ་“སྤྲི་ཏི་སྤྲི་ཆོག”་ཅེས་གསལ་འདུག

དུས་རབས་བཅོ་ལྔ་པའི་མཁས་པ་གུ་གེ་མཁན་ཆེན་ངག་དབང་གྲགས་པས་མཛད་པའི་གུ་གེ་ཆོས་འབྱུང་དུ་“པི་ཏི”[16]ཞེས་དང་། དུས་རབས་བཅུ་དྲུག་པའི་ནང་ལྷཱ་གིརྟི་ཀརྨས་མཛད་པའི་ཇོ་བོ་རིན་པོ་ཆེ་དངུལ་སྐུ་མཆེད་གསུམ་རྟེན་དང་བརྟེན་པ་བཅས་པའི་དཀར་ཆག་རབ་དགའི་གླུ་དབྱངས་ན་“པི་ཏི་པི་སྐྱོགས”་ཞེས་དང་། ཡང་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་པའི་ནང་སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོས་(༡༦༥༣-༡༧༠༥)མཛད་པའི་དགེ་ལྡན་ཆོས་འབྱུང་བཻཌཱུརྱ་སེར་པོ་[17]དང་རྒྱལ་དབང་ལྔ་བ་ཆེན་མོའི་རང་རྣམ་དུ་ཀུ་ལའི་ཁ་སྐོང་[18]བཅས་ཀྱི་ནང་དུ་“སྤྲི་ཏི”་དང་“པི་ཏི”་ཞེས་གསལ་བ་དང་འདི་ནི་ཕལ་ཆེར་

10 ཉང་ཉི་མ་འོད་ཟེར། ཆོས་འབྱུང་མེ་ཏོག་སྙིང་པོ་སྦྲང་རྩིའི་བཅུད། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། ༡༩༨༨

11 ས་སྐྱ་བཀའ་འབུམ། དེབ ༢་པ། ས་སྐྱ་བསོད་ནམས་རྩེ་མོའི་བཀའ་འབུམ། Tokyo ༡༩༦༨

12 གསུང་ངག་ལམ་འབྲས་སློབ་བཤད་པོད་ཀ་པ།

13 བཀའ་རྒྱུད་གསེར་ཕྲེང་ཆེན་མོ། གླེགས་བམ་ཀ་པ།

14 སྡེ་དགེ་རྒྱུད་འགྲེལ་པོད་ཨ་པ། ཤོག ༢༡༩

15 ཀ་ཐོག་རིག་འཛིན་ཚེ་དབང་ནོར་བུ། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་གསེར་གྱི་ཕྲེང་བར་གྲགས་པ་ལས་མངའ་རིས་སྟོད་མར་ཡུལ་བདག་པོའི་དེབ་ཐེར་བཞུགས་སོ།

16 གུ་གེ་མཁན་ཆེན་ངག་དབང་གྲགས་པས་མཛད་པའི་མངའ་རིའི་རྒྱལ་རབས། ༡༩༩༦

17 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པའི་བེ་སེར།

18 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པའི་རྒྱལ་དབང་ལྔ་བའི་རང་རྣམ་དུ་ཀུ་ལའི་ཁ་སྐོང་།

སྤི་ཏིཏ་པོ་དགོན་པའི་ཆགས་རབས་དང་གདན་རབས་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འཁོད་པ་སྔ་ཤོས་དེ་ཡིན་པར་བཤད། ཡང་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་ནང་གི་མཁས་པ་སུམ་པ་ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར་(༡༧༠༤-༡༧༨༨)གྱིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་དཔག་བསམ་ལྗོན་བཟང་[19] དང་།ལྕང་སྐྱ་རོལ་བའི་རྡོ་རྗེས་(༡༧༡༧-༡༧༨༦)དགེ་ལྡན་ཁྲི་རིན་པོ་ཆེ་ཨ་ཆི་ཐུ་ནོ་མིན་ཧན་གྱི་རྣམ་ཐར་མཁའ་སྤྱོད་གྲུབ་པའི་གཏམ་སྙན་ལྷའི་རྔ་བོ་ཆེར་[20]ཡང་“པི་ཏི”་ཞེས་འཁོད་འདུག

ཡང་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་དུ་ངོར་ཁང་གསར་མཁན་པོ་ངག་དབང་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་(༡༨༣༥-༡༨༩༥)གྱིས་མཛད་པའི་ལྷར་བཅས་འགྲོ་བའི་མཆོད་སྡོང་རྗེ་བོ་སྐུ་མཆེད་གསུམ་སྔོན་བྱུང་གི་གཏམ་རབས་བརྗོད་པ་བཻཌཱུརྻ་སྔོན་པོའི་པི་ཝང་[21] ཞེས་པར་“སྤི་ཏི”་ཞེས་དང་། ཡང་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་སྟོད་ལ་ཐོན་པའི་ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་[22]སུ་“སྤི་ཏི”་དང་“སྤི་ལྟིགས”་ཞེས་གསལ་བ་དང་། ཡང་དཀའ་ཆེན་བློ་བཟང་བཟོད་པས་མཛད་པའི་རྣམ་ཐར་དད་པའི་རྒྱན་མཆོག་[23]ཅེས་པའི་ནང་དུ་“སྤི་ཏི”་ཞེས་དང་། དཔོན་སློབ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་གིས་མཛད་པའི་འབེལ་གཏམ་ལུང་གི་སྙིང་པོའི་[24]ནང་དུ་ཡང་“སྤི་ཏི”་ཞེས་དང་། དེ་བཞིན་སྒོ་མང་གི་མཁན་ཁྲི་བསྟན་པ་བསྟན་འཛིན་གྱིས་མཛད་པའི་འཛམ་མགོན་རྒྱལ་བའི་རྒྱལ་ཚབ་གསེར་ཁྲི་རིམ་བྱོན་གྱི་ཁྲི་རབས་ཡོངས་འདུས་ལྗོན་བཟང་[25]དུ་“སྤི་ཏི”་དང་“སྤི་ཏེ”་ཞེས་གསལ་བ་བཅས་དང་།
དུ་“སྤི་ཏི”་དང་“སྤི་ཏེ”་ཞེས་གསལ་བ་བཅས་དང་།

19 སུམ་པ་ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར་གྱིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་དཔག་བསམ་ལྗོན་བཟང་། སྣ་རྟ་ཐ། ༡༩༦༥

20 དགེ་ལྡན་ཁྲི་རིན་པོ་ཆེ་ཨ་ཆི་ནོ་མིན་ཧན་གྱི་རྣམ་ཐར་མཁའ་སྤྱོད་གྲུབ་པའི་གཏམ་སྙན་ལྷའི་རྔ་བོ་ཆེ། ལྕང་སྐྱ་རོལ་བའི་རྡོ་རྗེས་མཛད།

21 ངོར་ཁང་གསར་མ་མཁན་པོ་ངག་དབང་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་མཛད་པའི་ལྷར་བཅས་འགྲོ་བའི་མཆོད་སྡོང་རྗེ་བོ་སྐུ་མཆེད་གསུམ་སྔོན་བྱུང་གི་གཏམ་རབས་བརྗོད་པ་བཻཌཱུརྻ་སྔོན་པོའི་པི་ཝང་། ད་ལྟོངས་མངའ་རིའི་རིག་གཞུང་གཅེས་སྐྱོང་ཁང་། དྷ་རམ་ས་ལ། ༡༩༨༨

22 ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས། Antiquities of Indian Tibet, Vol.II, Calcutta 1926

23 དཀའ་ཆེན་བློ་བཟང་བཟོད་པས་མཛད་པའི་ཁྲི་ཚོགས་ཚུལ་ཁྲིམས་རྣམ་པར་དག་པའི་གླིང་གི་མཁན་རྒྱུད་རྣམ་ཐར་དད་པའི་རྒྱན་མཆོག

24 དཔོན་སློབ་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་གིས་མཛད་པའི་འབེལ་གཏམ་ལུང་གི་སྙིང་པོ།

25 སྒོ་མང་གི་མཁན་ཁྲི་བསྟན་པ་བསྟན་འཛིན་གྱིས་མཛད་པའི་འཛམ་མགོན་རྒྱལ་བའི་རྒྱལ་ཚབ་གསེར་ཁྲི་རིམ་བྱོན་གྱི་ཁྲི་རབས་ཡོངས་འདུས་ལྗོན་བཟང་།

1	སྤྱི་ཏི།	ལྷ་ལུང་གསེར་ལྷ་ཁང་གི་ལྡེབས་རིས། ལྡེའུ། ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས།
2	ཙོག	མཁས་པ་ལྡེའུ།
3	སེལ་ཚོག	ཞང་རལ་ཉི་མ་འོད་ཟེར།
4	ཙོག་ལ་ཡུལ།	བསོད་ནམས་རྩེ་མོ།
5	ལྩོག་ལ་ཡུལ། ལྩོག་མ་ཡུལ	ས་སྐྱ་པཎ་ཆེན།
6	པི་ཏི།	མངའ་རིའི་རྒྱལ་རབས། བེ་སེར།
7	སྤི་ཏི།	བེ་སེར། ངོར་ཁང་གསར། སུམ་ཧྣ། དཔལ་ཚུལ།
8	པི་ཏི་པི་སྐྱོགས།	དངུལ་སྐུ་མཆེད་གསུམ།
9	སྤི་ཏི་སྤི་ལྩོགས།	ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས།
10	སྤྱིལ་ཙོག	བདེ་མཆོག་གི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ཀྱི་མཛོད་བྱང་།
11	སྤི་ཏི་སྤི་ཚོག	རྒྱལ་རབས་གསེར་ཕྲེང་།
12	ཙི་ཙོག	རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་།

གསུམ། “སྤི་ཏི”’(Spiti)ཞེས་ཐོགས་པའི་རྒྱུ་མཚན་དང་ཚིག་དོན།

གོང་དུ་ས་བཅད་གཉིས་ཀྱི་ནང་དུ་བཤད་ཟིན་པ་ལྟར་རྒྱ་གར་དང་བོད་ཀྱི་ས་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་སྤི་ཏི་ཞེས་པའི་ཡུལ་འདི་ལ་མིང་འབྲི་ཚུལ་མི་མཐུན་པ་བཅུ་ལྷག་ཅིག་ཡོད་པ་ཡིག་ལམ་ཁག་ནས་གསལ་ན་ཡང་། དེ་དག་རེ་རེ་ལ་ནང་དོན་རེ་རེ་ཡོད་པའི་ངེས་པ་མེད་ལ་རེ་ཟུང་ནི་དཔེ་དང་ཡི་གེའི་དག་ཆ་ནོར་བ་ཡིན་པ་ཡང་ར་འཕྲོད་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་གོང་དུ་འཁོད་པའི་རྒྱུ་ཆ་ཁག་ལ་དཔྱད་ཞིབ་ཅིག་བྱས་ན། “སྤི་ཏི”’ཞེས་པའི་མིང་འདི་ཡིག་ཐོག་ཏུ་གསལ་པའི་རྒྱུ་ཆ་སྔ་ཤོས་ལྷ་ལུང་གསེར་ལྷ་ཁང་གི་ལྡེབས་རིས་སུ་“སྤྱི་ཏི”’དང་“ལྩོག”’ཅེས་གསལ་བ་འདི་ནས་ང་ཚོས་ཤེས་ཐུབ་པ་ནི་རྗེས་སོར་རིམ་པར་བྱུང་བའི་མིང་གི་འབྲི་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་རྣམས་སྔ་ཟུར་ཙམ་གྱི་ཁྱད་པར་ལས་དེ་གཉིས་དང་ཡོངས་སུ་ཁ་

བྲལ་མེད་པ་དེ་རེད། སྟོག་ཅེས་པའི་དོན་ནི་སྐབས་དེར་འདི་དང་འདི་ལ་འཇུག་ཅེས་ཤོད་དཀའ་ན་ཡང་གཙོ་ཆེ་བ་རི་བོའི་སྟོག་ལྟ་བུ་དང་ཀླད་དང་ཐོག་ཁེབ་སོགས་མཐོ་ས་ལ་འཇུག ལྷ་ལུང་གསེར་ཁང་གི་ལྡེབས་རིས་ལས་རྩུང་འཕྱི་བར་བྱུང་བའི་ལྡེའུ་ཆོས་འབྱུང་དང་ཉང་རལ་གྱི་ཆོས་འབྱུང་སོགས་སུ་“ཅོག”་དང་“སིལ་ཆོག”་ཞེས་གསལ་བ་དེ་ནི་སིལ”་ཞེས་པ་དེ་ནི་“སྤྱི་ཏི”་ཞེས་པའི་སྤྱིའི་མིང་གཞིའི་མགོ་ཅན་སའི་སྒྲ་གསལ་པོར་ཐོན་པར་བྱས་པ་ཞིག་དང་། “ཆོག”་ནི་“ཅོག”་གི་འབྲི་ཚུལ་གཞན་པ་སྟེ་“ཅོག”་དང་“ཆོག”་དང་“སྟོག”་“སྟོགས”་རྣམས་དོན་གཅིག་ལ་འབྲི་ཚུལ་མི་མཐུན་པར་ཡོད་པ་ནི་གང་སར་མཐོང་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་སུ་“སྤི་ཏི་སྤི་སྟོགས་ཀྱི་དོན་ནི་ཀྱོག་དང་འདྲ་སྟེ”་ཞེས་དང་། “སྤི་ཏི་ནི་ལུང་པ་ཀྱོག་ཀྱོག་ཚང་མ་ཟེར་བའི་དོན་ནོ། སྤི་ཅོག་ནི་ཚང་མའི་དོན་ནོ”།[26]ཞེས་གསལ་བ་འདི་ནས་སྤྱིར་“སྤི་ཏི”་ཡོངས་དང་སྐོར་སུ་“སྟོག”་གི་གོ་བ་ལ་དམིགས་ཀྱིས་གསལ་ཡོད་པར་མཐོང་། མི་ལོ་སྟོང་གི་ལོ་རྒྱུས་ལྡན་པའི་ལྡེབས་རིས་དེར་གསལ་བའི་“སྤྱི་ཏི”་དང་“སྟོག”་ཅེས་པ་གཉིས་ལས་“སྤྱི་ཏི”་ལ་གོ་བ་དང་གྲུབ་ཚུལ་མ་འདྲ་བ་ག་རེ་ཡོད་ཟེར་ན། ནམ་རྒྱུན་གྱི་གོ་བ་ལྟར་ན་“སྤྱི”་ནི་ཐུན་མོང་དང་མང་པོ་སོགས་ཁྱོན་ཡོངས་ཀྱི་དོན་སྟོན་པའི་མིང་ཞིག་ཡིན་ལ་“ཏི”་ནི་བཊ་ཏྲེང་གི་དབང་དུ་བྱས་ན་“ཏི་སེ”་ལྟ་བུ་གངས་རི་ལ་གོ་བ་དང་ཞང་ཞུང་སྐད་དུ་ཆུ་ལ་ཡང་གོ་བར་བཤད། གྲུབ་ཚུལ་གྱི་ཆ་ནས་“སྤྱི”་ལ་“སྤི”་ཞེས་བྲིས་པ་ནི་ནམ་རྒྱུན་ཁ་སྐད་ལ་ཡ་བཏགས་ཀྱི་སྒྲ་གསལ་པོར་མ་ཐོན་པ་དེ་བཞིན་ཡིག་ཐོག་ཏུ་ཕབ་པ་དང་“པི”་ཞེས་བྲིས་པ་ནི་མགོ་འདོགས་གཉིས་ཀྱི་སྒྲ་གསལ་པོར་མ་ཐོན་པར་མིང་གཞི་གཅིག་པོ་གསལ་པར་ཐོན་པ་དེ་བཞིན་ཡིག་ཐོག་ཏུ་ཕབ་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། འདི་ཚོ་དང་ཙུང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ནི་རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་དུ་“ཅེ་ཅོག”་ཞེས་གསལ་བ་དེ་ཡིན་མོད། དེ་ནི་“སྤྱི”་ཞེས་པའི་སྒྲ་དང་ཐག་ཉེ་བའི་རྒྱུ་མཚན་གྱིས་དེ་ལྟར་འབྱུང་སྲིད་པ་ཞིག་དང་། རང་ཅག་ལ་མགོ་འདོགས་སོགས་བཀྲལ་ནས་ཀློག་སྲོལ་དེ་ས་ཆ་ཁ་ཤས་ན་དུས་ད་ལྟའང་མངོན་སུམ་མཐོང་ཐོས་སུ་ཡོད་པ་དེ་བཞིན་ཡིན་པར་སྣམ།

མདོར་ན་“སྤྱི་ཏི”་ནི་སྨད་དང་གཤམ་དང་ཆུ་བོ་སོགས་ལ་གོ་བ་དང་། “སྟོག”་ནི་རི་དང་སྟོད་དང་མཐོ་ས་ལ་གོ་བ་ཞིག་ཏུ་སྣང་བས་ཐོག་མར་“སྤྱི་ཏི”་དང་“སྟོག་ལ”་ཞེས་པ་ས་ཁུལ་བྱེ་བྲག་པ་གཉིས་ཀྱི་མིང་ཡིན་པ་དེ་ལ། ཡང་མིང་གི་ཐོགས་སྐྱངས་སམ་འཇུག་ཡུལ་གྱི་ཆ་ནས་“སྟོག་ལ”་ཞེས་པ་རི་རྒྱུད་དང་“སྤྱི་ཏི”་ཞེས་པ་ནི་གཙང་པོ་དང་ལུང་གཤོང་ལ་གོ་ན་“སྤྱིལ་ཅོག”་དང་ཡང་ན་“སྤི་སྟོགས”་ནི་“སྤྱི་ཏི”་དང་“སྟོག”་གཉིས་ཀྱི་བསྡུས་མིང་དང་། དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་འགྱུར་བའི་ཁྲོད་ནས་“སྟོག”་དེ་མི་སྣང་བར་གྱུར་ནས།

---

26 ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་འཆི་མེད་གཏེར། ཤོག་གྲངས། ༡༨༢

"སྤྲི་ཏི"་འམ་"སྤི་ཏི"་ཞེས་པའི་མིང་འདིས་"སྤྲི་ཏི"་དང་"ལྡོག"་གཉིས་ཀྱི་མིང་གི་འཇུག་ཡུལ་དེ་སྤྲི་ཏི་གཙང་བོ་འབབ་ཡུལ་གྱི་སྟོད་བཙུད་ཡོངས་ཀྱི་དོན་གོ་ནུས་པ་འམ་སྟོན་ནུས་པ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་པ་ཡིན་ནམ་སྙམ།

བཞི། སྤི་ཏི་ཞེས་པའི་མིང་འདི་བོད་ཡིག་གི་ཡིག་ལམ་ནས་གསལ་བའི་དུས་ཚིག

སྤྱིར་བོད་ཡིག་གི་ལམ་ནས་སྤི་ཏི་ཞེས་པའི་མིང་འདི་གསལ་སྔ་ཤོས་ནི་སྤི་ཏིའི་ཡུལ་དུ་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པའི་ནང་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་གསེར་ཁང་གི་ལྡེབས་རིས་ནས་སྤྲི་ཏི་ཞེས་གསལ་བ་དེ་ཡིན་ལ། ད་ཡིག་གི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཆོས་འབྱུང་སོགས་ཀྱི་རྒྱུ་ཆའི་ཁྲོད་ནས་སྤི་ཏི་ཞེས་པའི་མིང་འདི་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འགོད་སྔ་ཤོས་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་ནང་གི་མཁས་པ་ལྡེའུས་མཛད་པའི་ལྡེའུ་ཆོས་འབྱུང་དང་དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ཉང་རལ་ཆོས་འབྱུང་སོགས་སུ་ཡིག་ཐོབ་དང་འབྲི་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་ཅི་རིགས་ཅིག་གི་ལམ་ནས་བྲིས་པ་གསལ་ན་ཡང་། དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་ནས་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་བའི་བར་དུ་སྤྲི་ཏི་དང་ལྡོག་གིས་མཚོན་པའི་མིང་གི་འབྲི་ཚུལ་མི་འདྲ་བ་འདི་དག་གི་ཚིག་དོན་དང་འཇུག་ཡུལ་ལ་དཔྱད་པ་བྱས་ཡོད་པ་དེ་འདྲ་ད་དུང་ལག་སོན་མ་བྱུང་། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་རྗེས་ནས་ལ་དྭགས་རྒྱལ་རབས་སུ་གཞི་ནས་སྤི་ཏི་དང་སྤི་ལྡོགས་ཞེས་པའི་ཚིག་ཟིན་དང་འཇུག་ཡུལ་ངོས་བཟུང་ནས་དཔྱད་པ་བྱས་འདུག་ལ། དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ཕྱི་གླིང་པ་རེ་ཟུང་གིས་ཕྱིའི་སྐད་ཡིག་གི་ལམ་ནས་དེང་དུས་ཀྱི་དཔྱད་ཐབས་བཀོལ་ནས་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་དང་། རེ་ཟུང་གིས་རང་རིགས་གདངས་ཅན་པའི་སྐད་ཡིག་གི་ལམ་ནས་རྒྱུ་ཆ་ཁག་འཚོལ་བསྡུད་དང་དབྱེ་ཞིབ་ཀྱིས་ཆེད་རྩོམ་ཁ་ཤས་ཐོན་བཞིན་པ་འདིས་སྤི་ཏི་ཞིབ་འཇུག་གི་བྱ་བ་ལ་མཐུན་རྐྱེན་ཟླ་ཐག་ཏུ་སྐྱོན་འདུག་པ་བཅས་སོ།

❖